

บทที่ 9

สตรีกับการพัฒนา

“การพัฒนา” เป็นประเด็นที่มักถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงควบคู่ไปกับเรื่องของสตรี ฉะนั้นในบทนี้จะได้นำเสนอเรื่องของ “การพัฒนา” ทั้งในส่วนของ “การพัฒนาสตรี” เพื่อให้มีศักยภาพและมีความเสมอภาคเท่าเทียมผู้ชาย อีกส่วนหนึ่งจะพิจารณาถึง “การพัฒนา” ที่เกิดขึ้นในประเทศ ซึ่งมักจะหมายถึง การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจนั้น ควรเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า และในฐานะผู้กระทำในกระบวนการพัฒนา

สตรีมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนสังคม และประเทศชาติมาตลอดหลายศตวรรษ ด้วยเหตุนี้ทั่วโลกต่างเห็นความสำคัญในการพัฒนาให้สตรีมีศักยภาพ เพื่อนำเอาความรู้ความสามารถมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาสังคมในที่สุด ดังจะเห็นได้จากการประชุมระดับโลก เรื่องสตรี ครั้งที่ 4 ขององค์การสหประชาชาติ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2538 ณ นครปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน และให้ประกาศปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี เพื่อใช้ในทุกรัฐที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ รัฐบาลไทยในฐานะประเทศสมาชิกก็ได้รับแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรีมาใช้ด้วย และให้คำมั่นที่จะนำมาพร้อมกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) พร้อมทั้งจะจัดให้มีการดำเนินงานตามแผนโดยครบถ้วน (เวทีสตรีไทย, 2539, หน้า 1)

ในส่วนของภาคเอกชนไทย ได้มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายติดตามการทำงานการพัฒนาสตรีตามแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี ชื่อว่าคณะทำงานติดตามการพัฒนาสตรีในประเทศไทย ตั้งแต่ มีนาคม 2539 ขณะที่ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ก็ได้มีการจัดตั้งเครือข่ายการทำงานของเอกชน เพื่อติดตามการพัฒนาสตรีตามแผนปฏิบัติการฯ ในประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ คือ Asia and Pacific Watch Group ด้วยกิจกรรมและการทำงานของเครือข่ายต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้พลังของการพัฒนาสตรีมีความแข็งแกร่งและมั่นคงมากขึ้นเป็นลำดับ อย่างเช่น ในประเทศไทย เนื่องในโอกาสที่รัฐบาลไทยได้ให้คำสัญญาเมื่อเดือนกันยายน 2538 มาได้ครบ 1 ปี องค์กรเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี จึงเห็นสมควร

จัดการประชุมเพื่อทบทวนและประเมินผลการทำงานของรัฐบาลไทย ขององค์การสหประชาชาติ และขององค์กรเอกชนต่าง ๆ ในประเทศ (เวทีสตรีไทย, 2539, หน้า 1)

ทำไมต้องพัฒนาสตรี

ที่ผ่านมาประเทศไทยมีแผนพัฒนาสตรีระยะยาวมาแล้ว 1 ฉบับ ที่มีกำหนดเวลาระหว่าง พ.ศ. 2525 - 2544 และได้้นำแผนฉบับนี้มาใช้เป็นหลักฐานในการจัดทำแผนพัฒนาสตรีช่วง 5 ปี เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) และฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) ตามลำดับ ต่อมาได้จัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติขึ้น ในสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ใน พ.ศ. 2532 และการพัฒนาสตรีได้เป็นแผนซึ่งจำเป็นต้องจัดทำและดำเนินการ ซึ่งเหตุผลสำคัญในการพัฒนาสตรีโดยรวมคือ (เวทีสตรีไทย, 2539 หน้า 6 - 9)

ประการแรก ประชากรมากกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศเป็นสตรี และตามสถิติผู้หญิงจะมีอายุยืนยาวกว่าผู้ชาย ทำให้จำนวนสตรีสูงอายุจึงเพิ่มขึ้นด้วย ฉะนั้นทรัพยากรที่มีจำนวนมากขนาดนี้จึงน่าจะได้รับการพิจารณาให้เป็นเป้าหมายในการพัฒนา และเมื่อได้รับการพัฒนาโดยสมบูรณ์แล้วก็จะเป็นผู้ที่สามารถพัฒนาสังคมและประเทศได้

ประการที่สอง สตรีมักเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบและความยากลำบากก่อน เมื่อสังคมหรือครอบครัวอยู่ในสภาวะวิกฤติ จึงควรได้รับความสนใจและแก้ไข ซึ่งสามารถกระทำได้โดยผ่านการพัฒนาให้มีศักยภาพที่จะต่อสู้กับปัญหา

ประการที่สาม กระบวนการพัฒนาสตรีเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการในระดับสากล โดยสหประชาชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 (ค.ศ. 1975) กระบวนการนี้ได้แพร่ขยายไปทุกมุมโลก และได้รับการขานรับจากรัฐบาลเกือบทุกประเทศ ประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี และเป็นกรรมาธิการในคณะกรรมการสิทธิของสหประชาชาติว่าด้วยสถานภาพของสตรี และกรรมการในคณะกรรมการวิจัยและฝึกอบรมระหว่างประเทศเพื่อความก้าวหน้าของสตรี จึงมีส่วนร่วมในการพัฒนาสตรีอย่างเป็นทางการด้วยอีกทางหนึ่ง

ประการที่สี่ ประเทศไทยไม่สามารถจะพัฒนาให้เป็นไปตามเป้าหมายได้ ถ้าขาดความร่วมมือจากสตรี ในฐานะที่เป็นภรรยา มารดา กำลังแรงงาน และในฐานะประชาชน การ

พัฒนาคุณภาพชีวิตและการส่งเสริมให้สตรีมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของคนอย่างเต็มที่ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาครอบครัว สังคม และประเทศโดยส่วนร่วม

ประการที่ห้า ปัจจุบันการพัฒนาสตรีต้องเผชิญปัญหาดังต่อไปนี้

- ความไม่เสมอภาคทางโอกาสของสตรี หมายถึง โอกาสที่จะได้รับบริการทางเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ รวมทั้งการไม่ได้รับส่วนแบ่งหรือผลประโยชน์จากการพัฒนาและทรัพยากรในรูปแบบต่าง ๆ
- สตรีขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการเป็นผู้นำ โดยเฉพาะกระบวนการการพัฒนาและการเมือง ทำให้ไม่สามารถดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมหลายด้านที่เกี่ยวกับสตรี
- การมีการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทั้งทางนิตินัยและพฤตินัย
- การขาดการคุ้มครองสถานภาพในฐานะที่เป็นบุคคล และในฐานะที่เป็นสตรี
- ค่านิยมและเจตคติต่อสตรีในเชิงลบยังมีอยู่ทั่วไป ดังสะท้อนในรูปการกีดกันการเลือกปฏิบัติ การมีอคติทางเพศและการเหยียดเพศ
- เศรษฐกิจสังคมของประเทศกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และถ้าการพัฒนาดำเนินการไปอย่างไม่ระมัดระวัง กลุ่มสตรีจะถูกทะเลาะและถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลัง ทำให้ทรัพยากรมนุษย์กลุ่มนี้ไม่สามารถมีส่วนช่วยพัฒนาประเทศไปอย่างน่าเสียดาย

จากปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น หากจะขจัดให้หมดไป หรือลดความรุนแรงลง ก็จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาสตรีเพื่อเป็นหนทางในการสร้างโอกาส สร้างความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำและตัดสินใจได้ สร้างคุณค่าให้กับตนเองไม่ให้ถูกเลือกปฏิบัติ และได้รับทัศนคติเชิงลบจากสังคม และที่สุดก็คือจะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ

ลักษณะสตรีที่พึงประสงค์

ลักษณะสตรีที่พึงประสงค์ซึ่งได้รับการคาดหมาย และกำหนดไว้ในแผนพัฒนาสตรี กำหนดได้ใน 3 มิติ คือ คุณลักษณะส่วนตัว ชีวิตและครอบครัว การมีส่วนร่วมในสังคม (เวทีสตรีไทย, 2539)

มติแรก คุณลักษณะส่วนตัว ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. มีร่างกายและจิตใจสมบูรณ์ รู้จักระวัง ดูแลป้องกัน และรักษาสุขภาพของตน ทั้งทางกายและทางจิต โดยเฉพาะในระหว่างตั้งครรภ์ คลอดลูกระยะเลี้ยงดูลูกอ่อน และในช่วงอายุที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

2. มีความรู้อย่างน้อยจบการศึกษาภาคบังคับหรือการศึกษาพื้นฐาน มีโอกาสพัฒนาสติปัญญา จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ และทักษะในการประกอบอาชีพสามารถพึ่งพาตนเอง และมีงานทำที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์

3. มีความกระตือรือร้นที่จะใช้สิทธิ และโอกาสแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เต็มที่ พร้อมนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองและของครอบครัว โดยเฉพาะของสมาชิกที่ยังเป็นเด็กและเยาวชน

4. มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม มีคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อแม่เมตตาธรรม และความรักออกไปสู่มวลมนุษยชาติ

มติที่สอง ชีวิตและครอบครัว ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. มีเสรีภาพในด้านความรักและการเลือกคู่ครอง โดยพิจารณาถึงความพร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ และถือว่าจริยธรรมทางเพศเป็นสิ่งสำคัญเสมอกันสำหรับบุรุษและสตรี

2. มีสิทธิตัดสินใจและร่วมภาระกับบุรุษในการคุมกำเนิด หรือทำแท้งได้เมื่อมีเหตุจำเป็นภายในขอบเขตของกฎหมาย

3. ทั้งชายและหญิงมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการเลี้ยงดูอบรมลูกและในงานบ้าน การแบ่งภาระหน้าที่ระหว่างกันควรเป็นไปตามความเหมาะสม โดยความยินยอมพร้อมใจของทั้งสองฝ่าย

4. ทั้งชายและหญิงมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกัน ในการสร้างครอบครัวที่มีความอบอุ่น และกลมเกลียว โดยมีความรักความเคารพซึ่งกันและกัน และควรใช้เวลาร่วมกันเพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มีความสุขและมีคุณธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และเปิดกว้าง ไปถึงผู้สูงอายุ คณาญาติ และชุมชนด้วย

มติที่สาม การมีส่วนร่วมในสังคม ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยมและบทบาท โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสตรีเอง ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม และร่วมรณรงค์ปรับเปลี่ยนค่านิยมและเจตคติของสังคมที่มีต่อสตรีให้ถูกต้อง

2. มีส่วนร่วมคิดและร่วมตัดสินใจในปัญหาและกิจกรรมของชุมชน และสังคม เคียงบ่าเคียงไหล่กับชาย

3. มีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจตามหลักความสามารถ ทั้งในการได้รับคัดเลือกเข้าทำงาน การรับค่าตอบแทน และโอกาสก้าวหน้าเช่นเดียวกับชาย รวมทั้งได้รับการคุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิของตนตามกฎหมาย

4. มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาวิกฤติของสังคมและร่วมพัฒนาชุมชน ศาสนา สิ่งแวดล้อม การเมือง และการปกครองในทุกระดับมากขึ้น รวมทั้งกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและนันทนาการในทุกรูปแบบตามความสามารถ ความสนใจ และความถนัด

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาสตรี

หากพิจารณาจากเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องพัฒนาสตรีแล้ว ก็สามารถนำมาระบุให้ชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาสตรีที่ดำเนินการอยู่นั้น ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ดังนี้ (เวทีสตรีไทย, 2539.)

- เพื่อพัฒนาศักยภาพของสตรีทั้งทางด้านกาย สติปัญญา ความถนัด สังคมและจิตใจ โดยเพิ่มโอกาสในการรับบริการเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ อันจะนำไปสู่ลักษณะสตรีที่พึงประสงค์ การยกระดับคุณภาพชีวิต การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของสังคม และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ

- เพื่อให้เกิดความเสมอภาค โดยจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ ทั้งทางนิตินัย และพฤตินัย เฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มประกอบอาชีพ และกลุ่มด้อยโอกาส

- เพื่อให้สตรีได้รับการคุ้มครองทุกด้าน ในฐานะที่มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ รวมทั้งในสภาพการทำงาน และสภาพการเป็นมารดา

- เพื่อส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมจริงจังในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการพัฒนาสันติสุขในครอบครัว ชุมชน ประเทศ และประชาคมนานาชาติ

นโยบายหลักด้านการพัฒนาสตรี

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และเพื่อให้สอดคล้องกับเหตุผลความจำเป็นที่ต้องจัดให้มี "การพัฒนา" สตรีจึงได้มีการกำหนดนโยบายด้าน "การพัฒนา" สตรีขึ้น โดยครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้สตรีได้พัฒนาศักยภาพด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และจริยธรรม ทั้งโดยหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและมีคุณภาพ
2. ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมรับผิดชอบเบี่ยงเบนค่าเชิงลบกับบุรุษ ในการกำหนดทิศทางของสังคม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกด้านของประเทศ อันรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร สิ่งแวดล้อม ศาสนา วัฒนธรรม สื่อมวลชน และครอบครัว
3. ขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบและในทุกกิจกรรม และให้มีความเสมอภาคระหว่างเพศ ทั้งทางนิตินัยและพฤตินัย
4. ให้ความคุ้มครองแก่สตรีในวัยและสภาพต่าง ๆ และจัดการเอารัดเอาเปรียบ และการทำร้ายทารุณสตรีทั้งทางกายและจิตใจ
5. พัฒนาสังคมให้มีค่านิยมและเจตคติในการยอมรับกำลังความคิด กำลังแรงงาน การมีส่วนร่วมของสตรีและคุณค่าของสตรี
6. ส่งเสริมให้สตรีได้พัฒนาจนถึงลักษณะที่พึงประสงค์และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

กลยุทธ์ในการดำเนินงานพัฒนาสตรี

เพื่อให้ "การพัฒนาสตรี" ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และครอบคลุมปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยรวม จึงได้กำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินการไว้ดังนี้ (เวทีสตรีไทย, 2539.)

1. กลยุทธ์ด้านองค์กรและแผนงาน
 - 1.1 พัฒนาองค์การกลางของรัฐที่รับผิดชอบเรื่องสตรี และให้มีเครือข่ายภายในภาครัฐเอง และระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน พร้อมทั้งสนับสนุนให้มีการประสานงานและเครือข่ายงานภายในระดับ และระหว่างระดับต่าง ๆ จากระดับชาติจนถึงระดับหมู่บ้าน โดยให้บุรุษเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

1.2 ดำเนินการให้มีแผนงาน และโครงการที่มุ่งเน้นเฉพาะสำหรับการพัฒนาสตรีให้มากขึ้น

1.3 ดำเนินการให้มีการบูรณาการ ให้สตรีได้เป็นส่วนหนึ่งในฐานะของผู้ให้และผู้รับผลประโยชน์ในระดับแผนงานและโครงการพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ตลอดจนของภาคเอกชน เพื่อให้สตรีได้พัฒนาเคียงคู่ไปกับบุรุษในทุกด้าน

1.4 ดำเนินการให้แผนพัฒนาสตรีเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับ

1.5 ส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐ ตลอดจนโครงการและกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐตระหนักถึงความต้องการเฉพาะของสตรี และให้ความสำคัญต่อประโยชน์ที่สตรีจะพึงได้รับจากการดำเนินงาน

1.6 ดำเนินการให้มีการรวมกลุ่มเป็นพลัง เพื่อคุ้มครองสิทธิประโยชน์สตรี และการพัฒนาสตรีโดยการรวมกลุ่มระหว่างสตรีและบุรุษ และการรวมกลุ่มระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคธุรกิจเอกชน

1.7 ผนวกรวมนโยบายการพัฒนาสตรี เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายของพรรคการเมืองทุกพรรค

1.8 ประสานกับองค์กรต่างประเทศ และประชาคมนานาชาติเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับนโยบายและวิธีการใหม่ ๆ ในการพัฒนาสตรี เผยแพร่กิจกรรมและภาพลักษณ์ที่ดีของสตรีไทย และเพื่อเป็นส่วนกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพสตรีไปในทางที่ดีภายในประเทศ

2. กลยุทธ์ด้านการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับสตรีและการฝึกอบรม

2.1 ส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมแก่สตรีในทุกด้าน กล่าวคือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนา และการปกครอง เพื่อให้สตรีเป็นผู้มีโอกาสดูแลและสามารถตัดสินใจ และเป็นผู้มีส่วนกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสังคม

2.2 ส่งเสริมให้มีการศึกษา รวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการวิจัยเกี่ยวกับสตรี

3. กลยุทธ์ด้านกระบวนการปรับเปลี่ยนค่านิยมและเจตคติ

3.1 รณรงค์เปลี่ยนแปลงค่านิยม และเจตคติด้านลบเกี่ยวกับสตรีทั้งของสตรีและบุรุษ ด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจประเด็น และกระบวนการการพัฒนาสตรีแก่ทั้งภาครัฐและเอกชน พร้อมทั้งใช้วิธีการรวมกลุ่มและวิธีอื่น ๆ เพื่อเปิดทางให้สตรีมีส่วนร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น

3.2 เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนทุกรูปแบบ ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีและสถานภาพสตรี รณรงค์ให้ประชาชนมีความเข้าใจและเกิดความต้องการร่วมกัน เพื่อสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาสตรี

3.3 ใช้ครอบครัวเป็นจุดร่วมในการพัฒนาศักยภาพ และสร้างความเสมอภาคให้แก่สตรี รวมทั้งปลูกฝังค่านิยมใหม่ที่ไม่มียึดติดต่อสตรี โดยเฉพาะให้แก่เด็กและเยาวชน

4. กลยุทธ์ด้านการปรับปรุงกฎหมาย กฎ

ปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดความเสมอภาคระหว่างสตรีและบุรุษ ทั้งนี้ ให้ความสำคัญทั้งทางนิติบัญญัติ และพหุติบัญญัติ

สตรีกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

ที่กล่าวมาข้างต้นต้องการเสนอให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาสตรี เพื่อให้สตรีเป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพและมีคุณภาพเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาสังคม ซึ่งประเด็นของการพัฒนาสังคมในปัจจุบันมักจะควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ จากที่ผ่านมามพบว่าบทบาทของผู้ชายในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจจะได้รับการยอมรับมากกว่า เนื่องจากผู้ชายจะเป็นเพศที่ได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถมากกว่าผู้หญิง เช่น ได้รับการศึกษาสูงกว่า ทำงานในตำแหน่งสำคัญ ๆ มากกว่า เป็นต้น ฉะนั้นบทบาทของผู้หญิงที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาจึงเป็นรอง ทั้งนี้คงต้องพิจารณาจากความเป็นจริงที่ว่าภาระหน้าที่ของผู้หญิงในครอบครัวเกี่ยวกับงานบ้านนั้น เป็นข้อจำกัดของผู้หญิงในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ทั้งที่ผู้หญิงเองเป็นทรัพยากรที่มีจำนวนครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด ผลที่เกิดตามมาจากกรณีที่ผู้หญิงมีบทบาทที่เป็นรองก็คือ ผู้หญิงจะขาดความเชื่อมั่นและเป็นผลต่อการพัฒนา และในขณะที่เดียวกันผู้หญิงเองก็ได้รับผลของการพัฒนาไม่เต็มที่ รวมทั้งต้องพึ่งพิงผู้ชายทางด้านเศรษฐกิจ

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของผู้หญิงสามารถกระทำได้หลายแนวทาง เช่น การมีข้อมูลพื้นฐานระดับชาติ การมีนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้หญิง การจัดให้มีทรัพยากรที่เพียงพอ และมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และผู้หญิงควรเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการพัฒนา การพัฒนากลยุทธ์และมาตรการในการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ และมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง โดยมีอำนาจเท่าเทียมผู้ชายในการกำหนดแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ นอกจากนี้โครงการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงการรับรู้ของผู้ชายและผู้หญิง และการกระทำตามบทบาทของคน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงบทบาทให้มีความทันสมัย แม้ว่าผู้หญิงจะเป็นเป้าหมายสำคัญในแผนและโครงการพัฒนาต่าง ๆ หรือไม่ก็ตาม ย่อมมีผลกระทบต่อผู้หญิงไม่มากนัก ความเข้าใจเพียงอย่างเดียวไม่สามารถให้หลักประกันว่าความหวังใจในการพัฒนาของผู้หญิงประสบความสำเร็จ องค์การสหประชาชาติได้จัดทำแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในการพัฒนาทั้งในระดับประเทศและระดับโครงการ (Pietila and Vickers, 1996. อ้างใน วันทนี วาสิกะสิน, 2546.) สำหรับระดับชาติจะต้องมีการนำเอาสถานการณ์ของผู้หญิงมาวิเคราะห์ ในทางการเมืองจะต้องมีความจริงจังต่อประเด็นปัญหาของผู้หญิง และในการกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีส่วนร่วม สำหรับระดับโครงการ จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ของท้องถิ่น เช่น การแบ่งงานตามบทบาททางเพศ การนำแรงงานของผู้หญิง และเทคโนโลยีที่ช่วยประหยัดแรงงานมาใช้ จะต้องมีการจัดโครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะและความเป็นผู้นำของผู้หญิง สื่อสารความเห็นและความต้องการของผู้หญิงจากท้องถิ่น ไปยังระดับกำหนดนโยบาย รวมทั้งจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นให้ นอกจากนี้คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การติดตามประเมินโครงการและการรายงาน (Pietila and Vickers, 1996 อ้างใน วันทนี วาสิกะสิน, 2546.)

นอกจากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นได้มีการเสนอแนวคิดการพัฒนาที่นำผู้ชายและผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมและบทบาท เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางเพศ และเพื่อให้ทั้งชายและหญิงได้รับประโยชน์จากการพัฒนา (United Nations, 2000. P. 304 อ้างใน วันทนี วาสิกะสิน, 2546.)

บทบาทของผู้หญิงในการพัฒนาได้เพิ่มความชัดเจนมากขึ้น และได้แปรเปลี่ยนความคิดดั้งเดิมที่เคยมีมาในหลาย ๆ สังคม รวมทั้งสังคมตะวันตกที่ผู้หญิงมักถูกกีดกันออกจากมีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจ การเมือง รวมทั้งการถูกครอบงำทางวัฒนธรรม เช่น

ปรัชญากรีกโบราณของอริสโตเติล (Aristotle) ที่มีความเชื่อว่าความเหนือกว่าของเพศชาย เป็นเรื่องของธรรมชาติหรือชีวภาพ และจริยศาสตร์ของ Aristotle จึงเป็นเรื่องที่ผู้ชาย พยายามควบคุมผู้หญิงไว้เพื่อให้ผู้หญิงเชื่อฟัง ดังนั้น ผู้ชายที่ปฏิบัติต่อผู้หญิงอย่างเสมอภาค จึงเป็นเรื่องน่าละอาย (Lange, 1983. PP.1 - 4 อ้างใน สุชีลา ดันชัยนันท์, 2531) ฉะนั้น มิติ ใหม่ของการพัฒนาก็คือ ลดความสำคัญของบทบาททางเพศตามประเพณีที่สังคมกำหนดและ สร้างจิตสำนึกของชายและหญิงเสียใหม่ แม้ว่าจะเป็นเรื่องยากที่จะแก้ไขและเปลี่ยนแปลงก็ ตาม

การพัฒนากับบทบาทของสตรี

1. เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนา

ทั้งประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนาต่างก็มีความมุ่งมั่นในการ พัฒนาเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ซึ่งเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ส่วน หนึ่งที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงหน้าที่และบทบาทของผู้หญิงซึ่งจะเชื่อมโยงให้ผู้หญิงมี โอกาสเข้าสู่กระบวนการพัฒนาได้มากขึ้น ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้าน บทบาทและหน้าที่ของผู้หญิง มีดังนี้ (สุคสว่าง ดิศโรจน์, 2533. หน้า 104)

ประการแรกผู้หญิงมีบุตรน้อยลง ทำให้ลดภาระในการทำงานบ้าน ทำให้ ผู้หญิงมีเวลาเพื่อการพัฒนาตนเองและเข้าร่วมกิจกรรมอื่นได้มากขึ้น

ประการที่สอง การทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิงที่เพิ่มขึ้น ข้อมหมายถึงการมี ส่วนร่วมรับผิดชอบด้านหารายได้ให้กับครอบครัว ข้อมทำให้ผู้หญิงมีสิทธิมีเสียงมากขึ้นใน ครอบครัวและในสังคมโดยรวม

ประการที่สาม ผู้หญิงมีการศึกษาคืบขึ้น เนื่องจากการพัฒนาด้านการศึกษาของ ประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบัน ทำให้ช่องว่างทางการศึกษาระหว่างชายและหญิงลดลง ซึ่ง การศึกษานับเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยเพิ่มทักษะในการทำงานอาชีพและช่วยพัฒนา ตนเองของผู้หญิง

จากปัจจัยทั้งสามประการ ทำให้ผู้หญิงมีความสามารถในการตัดสินใจ มีการ ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต รับโอกาสที่สังคมสมัยใหม่หยิบยื่นให้ทำให้ผู้หญิงพร้อมที่จะพัฒนา ตนเองและเข้าไปมีส่วนร่วมสำคัญในการพัฒนาสังคมในที่สุด

2. โอกาสของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและความเสียเปรียบในการพัฒนา

สำหรับประเทศกำลังพัฒนา ผู้หญิงส่วนใหญ่จะมีบทบาทในกิจกรรมตามประเพณี เช่น การผลิตอาหารเพื่อการยังชีพ ทำงานบ้าน งานหัตถกรรม เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าว ผลิตจำนวนและผลิตความสำคัญลง เมื่อสังคมมีระดับการพัฒนาเพิ่มสูงขึ้น การผลิตสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ ทำให้ผู้หญิงไม่ต้องผูกติดอยู่กับกิจกรรมตามประเพณีและไม่ต้องผูกมัดอยู่กับครอบครัวตามหน้าที่ที่ถูกกำหนดโดยประเพณี อย่างไรก็ตาม โอกาสที่ผู้หญิงจะเข้าร่วมกิจกรรมในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ก็ไม่อาจกระทำได้ที่ (Boserup and Liljeneranta, 1975. อ้างใน สุดสวาท ศิศจโรจน์, 2533. หน้า 105) ด้วยเหตุนี้เองโดยการนำขององค์การสหประชาชาติ ที่ได้สำรวจสอบถามประเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิง ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศนั้น ๆ (United Nations, 1970 อ้างใน สุดสวาท ศิศจโรจน์, 2533. หน้า 106) สรุปรวมประเด็นคำตอบได้คือ ต้องการที่จะให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและสังคม แต่ข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ก็คือบทบาทของประชากรหญิงยังคงจำกัด แต่มีทางจะขยายออกไปอีกและมีแนวโน้มที่ประเทศเหล่านี้ต้องการให้ผู้หญิงมีโอกาสเข้าสู่การพัฒนา และปรับเปลี่ยนบทบาทให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแต่ละประเทศจะมีเจตจำนงดังกล่าว แต่ก็ต้องเผชิญปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ได้แก่ การขาดการศึกษาอบรมที่เหมาะสม การขาดการให้คำแนะนำ ปรีกษาในเรื่องวิชาชีพ การมีทัศนคติแบบเดิมของชายและหญิงในเรื่องบทบาททางสังคมของตน การแบ่งงานในตลาดแรงงานที่เน้นกรแบ่งแยกอาชีพเฉพาะชายและหญิง การขาดบริการช่วยเหลือเด็กสำหรับผู้หญิงที่ต้องทำงานนอกบ้าน และการขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จะช่วยทุ่นแรงในการทำงานบ้าน โดยที่ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติยอมรับว่าบทบาทผู้หญิงควรจะเปลี่ยนแปลง แต่มีบางประเทศเท่านั้นที่สามารถดำเนินการไปสู่แนวทางใหม่ได้ด้วยความเข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้ ประเทศส่วนใหญ่แม้จะรับรู้ว่าการทำงานในเชิงเศรษฐกิจและงานอื่น ๆ ของผู้หญิงเป็นที่ยอมรับ แต่ในความเป็นจริงยังปรากฏข้อจำกัดสำหรับผู้หญิงดังตัวอย่างที่ผู้หญิงยังคงมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำของเกือบทุกสาขางานอาชีพ สังคมยังคงแบ่งแยกตลาดแรงงานออกเป็นสองส่วน คือ งาน

เฉพาะของเพศหญิงและงานเฉพาะของเพศชาย นอกจากนั้น งานของผู้หญิงมักถูกพิจารณาว่ามีความสำคัญน้อย

ฉะนั้น ได้กล่าวว่า ยังคงมีช่องว่างระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ผู้หญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบ และในกลุ่มผู้หญิงที่เสียเปรียบนี้มีผู้หญิงชนบทเป็นผู้ที่เสียเปรียบที่สุดในกระบวนการพัฒนา (Loutfi, 1980. อ้างใน สุดสวาท ดิศโรจน์, 2533. หน้า 107) ผู้หญิงชนบทเหล่านี้เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่ยากจน ขาดโอกาสทางการศึกษา และต้องเผชิญกับความกดดันในเรื่องการทำมาหากิน ผู้หญิงชนบทมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของครอบครัว นอกจากต้องทำงานบ้าน เลี้ยงลูกแล้ว ผู้หญิงยังต้องทำงานในไร่นาสวน เคียงบ่า เคียงไหล่กับผู้ชาย หรือบางส่วนต้องทำงานรับจ้างใช้แรงงาน ในส่วนของการใช้แรงงานผู้หญิงต้องพบกับปัญหาค่าแรงที่ไม่เท่าเทียมกับผู้ชาย ทั้งที่ทำงานหนักไม่ต่างจากผู้ชาย และมีทักษะในงานฝีมือที่ไม่ด้อยไปกว่าผู้ชาย ตามความเห็นของเอสเตอร์ บอสเซอร์พ (Ester Boserup) ให้ความเห็นไว้ว่า สตรีควรมีบทบาทในภาคการผลิตแบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่มากขึ้น และเพื่อการนี้สตรีควรมีโอกาสในการศึกษาและฝึกทักษะเพื่อให้พร้อมกับการทำงาน (Ester Boserup, 1970. อ้างใน จีรติ ดิงศภัทย์, 2529)

การนำสตรีเข้าสู่การพัฒนา

สาระสำคัญจากผลงานของ Ester Boserup เรื่อง Women's Role in Economic Development ในปี ค.ศ. 1970 เสนอไว้ว่า ในวงการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมา ปรากฏว่าเอกสารข้อเขียนที่มีอยู่สะท้อนถึงปัญหาของสตรีน้อยมาก ถ้าจะกล่าวถึงอยู่บ้างก็จะเป็นเรื่องบทบาทของผู้หญิงในฐานะของ "แม่" ที่ต้องดูแลบุตรและโภชนาการ จวบจนปัจจุบันนี้นักพัฒนาเห็นพ้องกันว่าผู้หญิงมีบทบาทและศักยภาพที่สำคัญในกระบวนการพัฒนา ทั้งในฐานะผู้กระทำและผู้ถูกกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนา จึงได้ยอมรับแนวคิดที่ให้นำสตรีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา (จีรติ ดิงศภัทย์, ม.ป.ท., ม.ป.ป.) การที่สตรีถูกมองว่ามีบทบาทและศักยภาพต่อกระบวนการพัฒนาก็เนื่องจากการเคลื่อนไหว และการตื่นตัวศึกษาถึงบทบาทของสตรีในมิติต่าง ๆ ในสังคม นอกจากนั้นองค์กรด้านการพัฒนาและองค์กรระหว่างประเทศ เช่น USAID ก็เริ่มให้ความสนใจกับผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อสตรี ตลอดช่วงทศวรรษ 1970 ได้จัดตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กับผู้หญิงและการพัฒนาชื่อ Office of Women in Development องค์การสหประชาชาติก็ได้ประกาศให้แนวคิดการนำสตรีเข้าสู่การพัฒนาเป็นกลยุทธ์ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่สตรี ขอมรับว่าสตรีเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาโดยเสนอให้โครงการพัฒนาต่าง ๆ เน้นสตรีเป็นหลัก

การนำสตรีเข้าสู่การพัฒนานั้น มีพัฒนาการมาเป็นลำดับเริ่มจากกิจกรรมขององค์การระหว่างประเทศ โดยปี ค.ศ. 1972 องค์การสหประชาชาติ ประกาศให้ ปี ค.ศ. 1975 เป็นปีสตรีสากลเพื่อส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ต่อมา ปี ค.ศ. 1975 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมระดับโลกครั้งแรก เพื่อเฉลิมฉลองปีสตรีสากลที่กรุงเม็กซิโก ประเทศเม็กซิโก ซึ่งมีหัวข้อหลักของการประชุม คือ ความเสมอภาค การพัฒนา และสันติภาพ พร้อมกับประกาศให้ ค.ศ. 1976 - 1985 เป็นปีแห่งทศวรรษสตรี ต่อมาปี ค.ศ. 1980 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมระดับโลกครั้งที่ 2 ที่กรุงโคเปนเฮเกน ปี ค.ศ. 1985 มีการประชุมระดับโลกครั้งที่ 3 ที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา ปี ค.ศ. 1996 มีการประชุมระดับโลกครั้งที่ 4 ที่กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (ดังรายละเอียดที่กล่าวแล้วในบทที่ 7 หัวข้อ ความเคลื่อนไหวของสตรีไทยในเวทีโลกและระดับประเทศ)

แนวทางของการพัฒนา

แนวทางของการพัฒนากระทำได้ 4 แนวทาง ได้แก่ การสร้างความเป็นธรรมแก่สตรี การขจัดความยากจนแก่สตรี การเพิ่มควมมีประสิทธิภาพของสตรี และการเพิ่มพลังอำนาจให้แก่สตรี โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้ (วันทนิษฐ์ วาสิกะสิน, 2546.)

1. แนวทางสร้างความเป็นธรรมแก่สตรี เป็นแนวทางแรกที่ได้้นำสตรีเข้าสู่การพัฒนาที่ใช้ตลอดช่วงทศวรรษสตรี ระหว่าง ค.ศ. 1976 - 1985 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเท่าเทียมระหว่างเพศ เนื่องจากที่ผ่านมาในกระบวนการพัฒนานั้น ยังคิดแนวคิดที่ว่า สตรีมีสถานภาพที่ด้อยกว่าผู้ชาย ฉะนั้น ในแนวทางใหม่ที่มุ่งเน้นให้สตรีมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา ซึ่งจะกระทำได้โดยสตรีมีบทบาท 3 ด้าน ได้แก่ ทำงานบ้านเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในครอบครัว ทำงานสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และทำกิจกรรมเพื่อชุมชนหรือสังคม ด้วยบทบาทดังกล่าวนี้ นำไปสู่ความมุ่งหมายที่จะยกสถานภาพของสตรี โดยผ่าน

มาตรการทางกฎหมายและมาตรการอื่น ๆ ที่เป็นการดำเนินการจากระดับบนสู่ระดับล่าง เพื่อให้มีอำนาจในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจและการเมือง และลดความไม่เท่าเทียมระหว่างหญิงชายลง แนวความคิดนี้ไม่ได้รับความนิยมนจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ เท่าใดนัก เนื่องจากเกี่ยวข้องกับ การปรับโครงสร้างระหว่างหญิงและชายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และถูกประเทศโลกที่สามมองว่าเป็นแนวคิดของสตรีนิยมตะวันตกที่น่ากลัว และเป็นภัยคุกคามต่อวัฒนธรรมดั้งเดิม การที่ประเทศต่าง ๆ ร่วมรับรองแผนปฏิบัติการระดับโลกดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของปีสตรีสากล เป็นการยอมรับในแนวทางสร้างความเป็นธรรมแก่สตรีแต่ก็ไม่ได้หลักประกันว่าจะมีผลในทางปฏิบัติแต่ประการใด (Moser 1993, P. 6 อ้างใน วันทนี วาสิกะสิน, 2546.)

2. แนวทางขจัดความยากจนแก่สตรี เป็นแนวทางที่สองซึ่งลดระดับความแข็งแกร่งในการเรียกร้องสถานภาพสตรีสูง แนวคิดนี้ยอมรับบทบาทการผลิตเชิงเศรษฐกิจของสตรี และมองว่าความยากจนของสตรีเป็นปัญหาอันเนื่องมาจากการด้อยพัฒนาและการถูกกดขี่ โดยมีเงินทุน และถูกกีดกันจากตลาดแรงงาน จึงมุ่งเพิ่มผลิตภาพของสตรีที่มีรายได้น้อยเพื่อบรรเทาความยากจนและส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างสมดุล โดยส่งเสริมการจ้างงานและเพิ่มทางเลือกในการสร้างรายได้แก่สตรียากจนให้เข้าถึงทรัพยากรในการผลิตมากขึ้น เป็นการตอบสนองความต้องการเฉพาะหน้าของสตรีในการหารายได้ โดยผ่านโครงการสร้างเสริมรายได้ต่าง ๆ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมนสูงสุดในกลุ่มองค์พัฒนาเอกชน (Moser 1993, PP. 66 - 69 อ้างใน วันทนี วาสิกะสิน, 2546.)

3. แนวทางเพิ่มความมีประสิทธิภาพของสตรี เป็นแนวทางที่กำลังได้รับความสนใจอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษ 1980 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจทั่วโลก และประเทศต่าง ๆ มีความจำเป็นต้องเร่งปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สามารถฝ่าฟันวิกฤตไปได้ จึงมุ่งเพิ่มประสิทธิผลและผลิตภาพทางเศรษฐกิจให้มากที่สุด สตรีจึงตกเป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายที่รัฐจะต้องเพิ่มประสิทธิภาพด้วย โดยส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจมากที่สุด ได้แก่ การผลิตที่ให้แรงงานเป็นหลัก และการผลิตทางการเกษตรเพื่อการส่งออก แนวทางนี้ไม่สนใจผลกระทบที่สตรีจะได้รับจากการที่ต้องแบกรับภาระมากขึ้น อันเนื่องมาจากการลดการจัดสรรงบประมาณ ทรัพยากรและบริการจากรัฐเพื่อปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยมีความเชื่อว่า ถึงอย่างไรก็ตาม สตรีจะยังคงทำงานใน

ครัวเรือน เช่น เลี้ยงดูเด็ก ทำอาหาร และดูแลผู้ป่วย เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในครอบครัวต่อไป สิ่งที่น่าสนใจก็คือการมีส่วนร่วมของสตรี ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจจะนำมาซึ่งความประสิทธิภาพของสตรีและความเป็นธรรมต่อสตรี (Moser 1993, PP.69 - 73 อ้างใน วันทนีย์ วาสิตะสิน, 2546)

4. แนวทางการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่สตรี เป็นแนวทางล่าสุดที่สตรีในโลกที่สามให้การยอมรับแนวทางนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างพลังอำนาจให้สตรีให้พึ่งพาตนเองได้มากขึ้น โดยเชื่อว่าความค้ำชองสถานภาพของสตรีไม่ได้เกิดจากผู้ชายเท่านั้น แต่เป็นการกีดกันจากประเทศเจ้าอาณานิคม และลัทธิอาณานิคมในรูปแบบใหม่ แนวคิดนี้ยอมรับบทบาท 3 ด้านของสตรี และมุ่งที่จะตอบสนองความต้องการที่จะนำไปสู่การยกสถานภาพของสตรีโดยอ้อมด้วยโครงการต่าง ๆ ที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะหน้าของสตรี ถึงแม้ว่า แนวคิดที่ท้าทายแนวคิดกระแสหลัก แนวคิดนี้ไม่ได้รับความนิยมมากนัก ยกเว้นในกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนสตรีในประเทศโลกที่สาม (Moser 1993, PP. 74 - 79 อ้างใน วันทนีย์ วาสิตะสิน, 2546.)

แนวคิดของ Boserup ในหนังสือ Women's Role in Economic Development เสนอไว้ว่า นโยบายสมัยอาณานิคม และต่อมารัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย สร้างนโยบายการพัฒนาการเกษตรแบบสมัยใหม่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อในทางลบต่อสตรี คือ สถานภาพที่สตรีครองอยู่ในฐานะเกษตรกร เปลี่ยนไปเป็นเพียงแรงงานในครอบครัว และอำนาจที่สตรีเคยมีในการตัดสินใจในเรื่องของการผลิตและการใช้ประโยชน์จากผลผลิตก็ลดลง ผู้ชายเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาและได้โอกาสเรียนรู้วิธีการผลิตแบบใหม่ นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพมาสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยม ก็ส่งผลให้ความเป็นอิสระของสตรีในระบบการผลิตลดลง ขณะที่ผู้ชายจะได้รับโอกาสและประโยชน์จากระบบนี้มากกว่า ฉะนั้น Boserup ให้ความเห็นที่สตรีควรได้รับโอกาสที่จะมีบทบาทในระบบการผลิตแบบใหม่ หรือระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่ โดยให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา และการฝึกฝนทักษะเพื่อให้พร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ (จิริติ ดิงศภัทย์, น.ป.ท., น.ป.ป.)

ข้อโต้แย้งในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาของสตรี

กล่าวได้ว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการที่สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของสตรีก็จะทำให้สตรีมีชีวิตดีขึ้น แต่จากกระบวนการพัฒนาที่เน้นกระบวนการทำให้เกิดความทันสมัย (modernization) ทำให้เกิดข้อสงสัยที่ว่าสตรีเป็นผู้ได้รับประโยชน์เต็มที่และเท่าเทียมกับผู้ชายหรือไม่ และการพัฒนาดังกล่าวได้เห็น “คุณค่า” ของสตรีที่เป็นประชากรครึ่งหนึ่งจริงหรือไม่ และกระบวนการพัฒนานั้นควรจะดำเนินไปในรูปแบบใด จากคำถามเหล่านี้ช่วยให้เกิดความระมัดระวังที่จะดำเนินการให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาภายใต้กรอบอย่างสมบูรณ์ตามความมุ่งหมาย อย่างไรก็ตามข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจที่ควรได้รับการปรับเปลี่ยนแก้ไขภายใต้เงื่อนไขเชิงวัฒนธรรม

ประการแรก แนวคิดการให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ผ่านมานั้น สตรีจะถูกพิจารณาในฐานะเป็นผู้ถูกกระทำ (object) มากกว่าเป็นผู้กระทำที่สามารถจะเลือกและกำหนดเงื่อนไขของการกระทำของตน

ประการที่สอง กิจกรรมหรือภาระที่สตรีทำตามความคาดหวังของสังคม ถูกพิจารณาว่าไม่ใช่งานแบบที่มีคุณค่าหรือมีค่าตอบแทนเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งสืบเนื่องมาจากแนวคิดการแบ่งงานตามเพศ ซึ่งถูกกำหนดให้มีความสำคัญแตกต่างกันไป งานของสตรีที่ต้องดูแลบ้าน เลี้ยงลูก จะถูกพิจารณาว่าไม่ใช่งานเศรษฐกิจ ขณะที่ผู้ชายทำงานนอกบ้าน ถือว่าเป็นงานและมีความสำคัญ เพราะจะได้ค่าตอบแทนเพื่อมาเลี้ยงดูครอบครัว ซึ่งความคิดดังกล่าวนี้ควรได้รับการแก้ไข ทำความเข้าใจ และสร้างการยอมรับกันใหม่ในสังคม

ประการที่สาม การพัฒนาที่เกิดขึ้นและการให้สตรีเข้าไปมีส่วนร่วมนั้น ดำเนินการจากมุมมองของสตรีเป็นหลักหรือไม่ เพราะจากความจริงที่ปรากฏในสังคมความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ชายอยู่เหนือผู้หญิงในทุกมิติ ไม่ว่า สังคม การเมือง เศรษฐกิจ ผู้ชายจะเป็นผู้ชี้นำในทุกด้าน ผู้หญิงจะถูกกำหนดภายใต้กรอบบรรทัดฐานที่สะท้อนวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ ตัวอย่างเช่น โครงการพัฒนาต่าง ๆ กิจกรรมจะเน้นไปที่ผู้ชาย การเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรจะอยู่ในอำนาจของผู้ชาย ฉะนั้น จึงเป็นเรื่องท้าทายอย่างยิ่งที่จะนำทางการพัฒนาไปสู่รูปแบบที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ไปสู่การเอื้ออำนาจให้ชายและหญิงได้ประโยชน์เท่าเทียมกัน

ประการที่สี่ อคติของผู้ชาย (male bias) ที่มองภาพของสตรีในฐานะเป็นแม่ และเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพิงสามีที่ต้องหาเลี้ยงครอบครัว อคติดังกล่าวสืบเนื่องจากสังคมตะวันตก ทำให้พื้นที่ของผู้หญิงจำกัดอยู่ในขอบเขตของบ้าน รูปแบบของครอบครัวในช่วงของการปฏิวัติอุตสาหกรรม ที่การทำงานในไร่นาลดความสำคัญลง บ้านไม่ได้เป็นแหล่งผลิตอีกต่อไป แต่การผลิตย้ายไปอยู่ในโรงงานอุตสาหกรรม และรูปแบบของครอบครัวขณะนี้ที่นักพัฒนาเห็นพ้องว่าเป็นรูปแบบสากล ฉะนั้น อคติของผู้ชายซึ่งรวมถึงสังคม ควรทบทวนกันใหม่ว่า บทบาทของผู้หญิงในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยนั้น แตกต่างไปจากการเป็นภรรยาและแม่ที่ต้องดูแลบ้านและเลี้ยงลูกเท่านั้น แต่สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ผลิต และมีส่วนร่วมในการพัฒนาไม่น้อยกว่าผู้ชาย

ประการที่ห้า เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่จำเป็นในกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย นั้น เน้นไปทางความสามารถของผู้ชาย จากโอกาสที่เปิดกว้างให้ผู้ชายได้ศึกษาหาความรู้ ผักผ่อนทักษะ จึงเป็นเหมือนแรงสนับสนุนให้ผู้ชายก้าวสู่โลกของเทคโนโลยีได้ง่าย ขณะที่ผู้หญิงจะออกห่างจากเรื่องราวของเทคโนโลยี เช่น เทคโนโลยีทางการเกษตร ก็จะเป็นเรื่องของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ฉะนั้น กระแสการพัฒนาที่เน้นความทันสมัย ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจะเป็นตัวชี้วัด และคงเป็นไปได้ยากหากจะปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คำถามที่เกิดขึ้นก็คือ เมื่อได้มีการนำเสนอเทคโนโลยีอย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามาใช้ ได้มีการคำนึงถึงความต้องการและความเข้าใจของผู้หญิงด้วยหรือไม่ หากไม่แล้ว การพัฒนาที่ใช้เทคโนโลยีก็จะสร้างความไม่เสมอภาคให้มากยิ่งขึ้น (จิรติ ดิงศภัทธิย์, น.ป.ท., น.ป.ป.)

การพัฒนาสตรี การพัฒนาสังคมและการเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัว

ที่ผ่านมาประเทศต่าง ๆ ยอมรับว่า การพัฒนาสตรีมีความจำเป็นอย่างอึงต่อการพัฒนาสังคม และในการพัฒนาสังคมเองก็จำเป็นต้องนำเอาความรู้ความสามารถของสตรีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีในหลายด้าน ที่สมควรกล่าวถึงก็คือการเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัว ผู้หญิงในปัจจุบันจะมีบทบาทและอำนาจในการตัดสินใจในครอบครัวมากขึ้น ซึ่งแต่เดิมนั้นอำนาจดังกล่าวเป็นความชอบธรรมของผู้ชาย สำหรับเงื่อนไขปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้สตรีมีบทบาทในครอบครัวมากขึ้น มี 2 ประการ คือ

ประการแรก หลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 ภาวะเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ เกิดวิกฤต ส่งผลกระทบต่อไปถึงครอบครัว ซึ่งเป็นหน่วยสังคมพื้นฐานของสังคมต้องประสบกับปัญหารายได้ของครอบครัวไม่เพียงพอ ทำให้สตรีต้องเข้ามาช่วยหารายได้อีกคนหนึ่ง นอกเหนือจากรายได้ของสามี จากการที่สตรีเปลี่ยนแปลงบทบาทจากที่อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน มาทำงานหารายได้เสริมอีกแรงหนึ่งนั้น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของอำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว ซึ่งแต่เดิมเคยอยู่ในความรับผิดชอบของสามี ฉะนั้น บรรทัดฐานดั้งเดิมของสังคมที่คาดหวังให้ผู้ชายมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวเพียงฝ่ายเดียว จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไป แม้ว่าสังคมส่วนใหญ่ยังเห็นว่าควรเป็นหน้าที่ของฝ่ายชายก็ตาม เนื่องจาก มีค่านิยมที่ว่า ครอบครัวใดที่ฝ่ายหญิงมีบทบาทในการหารายได้แค่เพียงฝ่ายเดียว ถือว่าเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม

ประการที่สอง เกิดกระแสการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีขึ้นในสังคมตะวันตก โดยมีอุดมการณ์จะสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศขึ้นในสังคม และในระยะต่อมาเป็นผลพวงให้ห้องค์การสหประชาชาติยอมรับให้เป็นประเด็นสำคัญที่จะกระตุ้นให้ชาติต่าง ๆ ได้เสริมสร้างบทบาทและสถานภาพของสตรี ทั้งในบทบาททางเศรษฐกิจและสังคม โดยเริ่มจากการสร้างเสริมบทบาทและการใช้อำนาจของสตรีในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว

การวิเคราะห์บทบาทของสตรีในครอบครัวตามกรอบทางสังคมวิทยา

แนวคิดการจำแนกความแตกต่างระหว่างบทบาทชายและหญิง ในครอบครัวเป็นประเด็นหนึ่งที่สังคมวิทยาสามารถชี้ให้เห็นความสนใจ โดยมองในกรอบทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) ซึ่งนำมาวิเคราะห์บทบาทของคู่สมรส โดยได้รับอิทธิพลจากงานของ Engels ในศตวรรษที่ 19 (Waller, 1951. อ้างใน วัชรวิภา วิทยาลัยนาทร, 2526. หน้า 42) ที่วิเคราะห์ว่าบทบาทของชายและหญิงในฐานะคู่สมรสมีความไม่เท่าเทียมกันในสังคม Engels ได้นำเอาประวัติศาสตร์แห่งอารยธรรมของมนุษยชาติในระยะเริ่มแรกมาเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์ว่า อารยธรรมโลกได้อุบัติขึ้นมาพร้อมกับการถูกกดขี่ของสตรีในฐานะที่ต่ำต้อยกว่าผู้ชาย เนื่องมาจากผู้สร้างระบบครอบครัวคือ ผู้ชายจึงเป็นผู้ที่ได้เปรียบในระบบดังกล่าว ต่อมาทฤษฎีความขัดแย้งสามารถชี้ให้เห็นความคิดที่ว่าควรเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสโดยสนับสนุนให้สตรีซึ่งเป็นกลุ่มที่ถูกกดขี่ จากความไม่เป็น

ธรรมชาติของระบบสังคมเป็นผู้เร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ขณะที่ผู้ชายซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับอำนาจดั้งเดิมจากสถาบันครอบครัวจะเป็นผู้ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งบทบาทที่เป็นธรรมชาติของสตรีสามารถกระทำได้ 2 ระดับคือ ในระดับสังคมมหภาค (macrosocial) โดยพยายามเรียกร้องให้ตนเองมีสิทธิในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับสถาบันอื่นๆ ได้ ส่วนอีกระดับหนึ่งคือ ในระดับสังคมจุลภาค (microsocial) คือ การต่อต้านระบบความสัมพันธ์ดั้งเดิมระหว่างคู่สมรส โดยให้ภรรยาพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอย่างเสมอภาคกับสามีในสถานการณ์ต่าง ๆ ของครอบครัว เพื่อเป็นการค่อย ๆ ดึงอำนาจและเกียรติที่เกิดจากการใช้อำนาจของสามีมาอยู่ที่ตนทีละน้อย ซึ่งจะส่งผลให้การใช้อำนาจระหว่างคู่สมรสตามประเพณีดั้งเดิมในระบบสังคมแบบปิตาธิปไตย (patriarchal) ที่เกิดจากการแบ่งแยกโดยใช้ความแตกต่างระหว่างเพศมากำหนดจะค่อย ๆ หดความสำคัญลง แนวความคิดดังกล่าวได้ให้ความสำคัญแก่สตรีในการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ไปสู่ความเสมอภาค

จากแนวคิดดังกล่าวนำไปสู่แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ทำให้เกิดการตื่นตัวในการศึกษาบทบาทและการใช้อำนาจระหว่างคู่สมรสในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว นักสังคมวิทยาได้จำแนกการวิเคราะห์หรือออกเป็น 3 แนว คือ (Pleck, 1979. ย่างใน วัชรมา คลายนาทร, 2526. หน้า 44 - 46)

1. แนวคิดที่ยึดประเพณีเดิมของสังคม (The traditional perspective)

นักสังคมวิทยาที่วิเคราะห์ตามแนวนี้นี้ คือ ทัลคอตต์ พาร์สัน (Talcott Parsons (1995) ซึ่งเน้นบทบาทของฝ่ายชายเป็นสำคัญ โดยพิจารณาครอบครัวในลักษณะบิดาเป็นใหญ่ ได้จำแนกบทบาทของคู่สมรสออกเป็น 2 ลักษณะ คือ บทบาทเพื่อการยังชีพ (instrumental role) และบทบาททางจิตใจ (expressive role) สำหรับบทบาทเพื่อการยังชีพนั้นจะเน้นเป้าหมายทางวัตถุเป็นบทบาทที่กระทำเพื่อการยังชีพ ได้แก่ บทบาทในการประกอบอาชีพ และบทบาทในการจัดหาสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพของสมาชิกในครอบครัว บทบาทในส่วนนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะได้มาซึ่งอำนาจในครอบครัว เพราะถือว่าเป็นบทบาทในทางเศรษฐกิจของครอบครัว และเป็นบทบาทของเพศชาย ภายใต้บทบาททางเศรษฐกิจดังกล่าว ผู้ชายจึงมีบทบาทเป็นผู้นำของครอบครัว ส่วนบทบาททางจิตใจ เป็นการ

ให้การสนับสนุนทางจิตใจแก่สมาชิกในครอบครัว ได้แก่ การให้ความรัก ความอบอุ่น และการอบรมสั่งสอน โดยผู้หญิงจะรับบทบาทในส่วนนี้ ทั้งนี้ ความแตกต่างของบทบาทดังกล่าวถูกขานเนกตามความแตกต่างระหว่างเพศ และปัจจัยทางชีวภาพ ที่ว่าชายเป็นเพศที่แข็งแรงกว่าหญิง และหญิงต้องให้กำเนิดบุตร มีความอ่อนแอกว่าเพศชาย จึงควรมีบทบาทเฉพาะกิจกรรมภายในครอบครัว ถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ชายในฐานะสามีจะรับผิดชอบบทบาทต่อครอบครัวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทภายนอกครอบครัว (external role) ส่วนผู้หญิงในฐานะภรรยาจะรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทภายในครอบครัว (internal role) แนวคิดของ Parsons ได้รับการยอมรับในกลุ่มนักสังคมวิทยาที่เน้นทฤษฎีการหน้าที่ (Functionalist)

2. แนวคิดการเอารัดเอาเปรียบ (The exploitation perspective)

แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของมาร์กซ์ ซึ่งสอดคล้องกับสภาวะสังคมที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเศรษฐกิจและสอดคล้องกับอุดมการณ์ที่เรียกร้องความเสมอภาคที่เผยแพร่ในสังคม สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานทางเศรษฐกิจถูกนำมาศึกษาและวิพากษ์กันอย่างกว้างขวาง แนวการศึกษาดังกล่าวได้เน้นอิทธิพลของสตรีต่อการเปลี่ยนแปลงที่ควรเกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งของสตรีนิยม (feminism) โดยมุ่งวิเคราะห์ภาระที่ไม่เป็นธรรมของผู้หญิง ซึ่งต้องรับผิดชอบงานบ้านและการเลี้ยงดูบุตร และงานดังกล่าวถูกให้ความหมายจากสังคมว่าเป็นงานค้อยค่า ขณะที่ผู้ชายจะเป็นผู้แสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง และสร้างภาระความรับผิดชอบงานบ้านให้แก่ภรรยาอย่างไม่เป็นธรรม

3. แนวคิดการเปลี่ยนแปลงบทบาท (The changing role perspective)

จากแนวคิดการเอารัดเอาเปรียบ ดูเหมือนจะสร้างความขัดแย้งระหว่างเพศและอคติให้เกิดขึ้น ฉะนั้น แนวคิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทจึงเกิดขึ้นเพื่อหยุดยั้งแนวคิดดังกล่าว โดยได้เสนอว่าควรจะมีการทบทวนถึงบทบาทระหว่างคู่สมรสให้มีการเปลี่ยนแปลง และเกิดการประนีประนอมกันระหว่างเพศ สตรีสามารถรับผิดชอบทั้งบทบาทภายในครอบครัวและบทบาทการประกอบอาชีพเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้ครอบครัวอีกส่วนหนึ่ง

จากแนวคิดทั้ง 3 แนว ถือได้ว่าเป็นพัฒนาการของสตรีที่จะมีบทบาทกว้างขวาง
มากกว่าการรับผิดชอบงานในบ้าน และการที่สตรีจะมีบทบาทมากขึ้นอย่างไรแค่นั้น
นั้น ก็คือความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในตัวสตรีเอง ที่จะเป็นผู้ที่มีคุณภาพและทักษะเพียงพอที่จะรับผิดชอบกับกิจกรรมนอกบ้าน หรืองานที่ได้รับค่าตอบแทนและถูกให้ความหมายว่ามีเกียรติ ฉะนั้น กล่าวได้ว่าการพัฒนาสตรี และการดึงสตรีเข้าสู่กระบวนการพัฒนาสังคม
ย่อมส่งผลหรือมีส่วนสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีในครอบครัว ซึ่งทำให้
สตรีมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมของครอบครัวมากขึ้นกว่าที่เคยเป็นมา

บทสรุปแห่งสังคมวิทยาสตรี

ในอดีตนักสังคมวิทยากล่าวถึง วิชาสังคมวิทยาในฐานะศาสตร์แห่งสังคม (science of society) จากความหมายดังกล่าวมีนัยว่าสังคมวิทยาเป็นวิชาที่จะศึกษาวิจัยสาเหตุแห่งปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ เป็นต้นว่า อาชญากรรม การว่างงาน การแบ่งแยกชนชั้น รวมทั้งความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ ซึ่งสังคมวิทยาจะหาคำตอบในเรื่องสาเหตุแห่งปรากฏการณ์นั้น และนำไปสู่การควบคุมทางสังคมและปฏิรูปแก้ไข (Abbott and Wallace, 1993. P. 3) โดยอาศัยทฤษฎีที่พิสูจน์ตรวจสอบได้เป็นเครื่องมือในการศึกษา ตามรูปแบบแห่งความเป็น "ศาสตร์" ในทัศนะของนักสตรีนิยมสังคมวิทยาได้รับการพิจารณาว่าเป็นสาขาวิชาที่ถูกครอบงำโดยผู้ชาย ฉะนั้น การอ้างอิงหรือการสร้างทฤษฎีพื้นฐานต่าง ๆ จึงสะท้อนความมีอำนาจของผู้ชาย (Oakley, 1974. P. 4) ที่ผ่านสู่กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการสร้างสมความคิด ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีทางสังคมวิทยากล่าวถึงบทบาทของสตรีนั้นถูกกำหนดโดยปัจจัยทางธรรมชาติ หรือปัจจัยทางชีววิทยา ซึ่งถ้าเชื่อกันเช่นนี้แล้วก็ คงจะเป็นข้อจำกัดต่อดำเนินต่าง ๆ ที่พึงจะถามหรือตั้งข้อสงสัย อย่างเช่น หากเรายอมรับว่า ผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลลูกด้วยเหตุผลทางชีววิทยา ก็คงไม่ต้องถามกันว่าทำไมผู้ชายจึงไม่ดูแลลูก หรือ ถ้าผู้หญิงประกาศว่าพวกคนไม่พึงพอใจในบทบาทของภรรยาและแม่ ทฤษฎีที่ศึกษาผ่านมานั้น จะสันนิษฐานผู้หญิงกลุ่มนี้ว่ามีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ

ในยุคหนึ่งมีข้อโต้แย้งถึงความแตกต่างระหว่างทฤษฎีที่เกิด จากสามัญสำนึก และทฤษฎีสังคมวิทยาก็คือ อย่างแรกนั้นให้ความสำคัญกับค่านิยมของปัจเจกบุคคล ซึ่งปกติจะเสนอข้อมูลด้านเดียว และไม่ได้ยึดหลักฐานที่หนักแน่นและอาจจะต้องเผชิญกับข้อโต้แย้งในภายภาคหน้า เรามักจะยกให้ทฤษฎีที่เกิดจากสามัญสำนึกนั้นเป็นสิ่งที่มือคด ประเด็นก็คือเราทุกคนต่างก็มีอคติ ซึ่งทำให้ไม่ยึดหยุ่นกับทฤษฎีที่เกิดจากสามัญสำนึก ซึ่งตรงข้ามกับทฤษฎีสังคมวิทยาที่มีความยึดหยุ่น ข้อคำถามหรือข้อสงสัยที่มีก็เพื่อประโยชน์ของการนำไปสู่ข้อสรุป และนักสังคมวิทยาจะวิพากษ์สามัญสำนึกของปัจเจกบุคคลในเชิงลบ ในภายหลังสังคมวิทยาได้ปรับเปลี่ยนไปสู่ความมีจินตนาการ ดังเช่น นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ซี. ไรท์ มิลล์ (C. Wright Mill, 1954.) ได้อ้างถึงความมีจินตนาการทางสังคมวิทยา (sociological imagination) ที่สามารถจะเข้าถึงรายละเอียดของปัญหาของปัจเจกบุคคล ซึ่ง

ลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นในการศึกษาปัญหาสตรี ฉะนั้น นักสตรีนิยมจึงได้วิพากษ์ สังคมวิทยาที่ยึดติดกับหลักการดั้งเดิมของกรอบคิดทฤษฎีหลายประเด็น เป็นต้นว่า สังคม วิทยาสนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้ชายและใช้ทฤษฎีที่กำหนดขึ้นเพื่อผู้ชาย ข้อค้นพบของ งานวิจัยซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างเพศชาย แต่กลับนำมาอ้างอิง (generalized) กับกลุ่มประชากร ทั้งหมด ประเด็นขอบเขตของการศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงจะถูกมองข้ามและถือว่าไม่สำคัญ และงานวิจัยศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิง ก็จะถูกนำเสนอแบบบิดเบือนและเป็นเรื่องเกี่ยวกับเพศที่ ถูกกีดกัน โดยที่เรื่องตัวแปรเกี่ยวกับบทบาททางเพศของชายและหญิงในสังคม มักไม่ได้รับความสนใจในฐานะตัวแปรที่ควรศึกษา

ต่อมาประเด็นการเคลื่อนไหวของสตรี ได้รับการตระหนักถึงทั่วไปในวง การศึกษานักสังคมวิทยารุ่นใหม่ได้ปรับเปลี่ยนมุมมองและพัฒนาทฤษฎีให้กว้างขวางยืดหยุ่น มากขึ้น และสังคมวิทยาเองก็มีขอบเขต กรอบความคิดและทฤษฎีซึ่งสนใจศึกษาเรื่องราว ทางสังคมและประเด็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นปัญหา นับได้ว่าเป็นสาขาวิชาที่ใกล้ชิด กับการเรื่องราวของสถานภาพและบทบาทสตรีอยู่เป็นอันมาก ฉะนั้น นักวิชาการด้านสตรีต่างก็ เห็นประโยชน์ที่อาจนำมาใช้เป็นเครื่องมือ ในการศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับเพศ เพียงแค่ ปรับช่องว่างที่ปรากฏอยู่ในทฤษฎี และงานวิจัยทางสังคมวิทยาให้เกิดแนวทางแห่งการบูรณา การ ให้มีการแยกศึกษาในเชิงสังคมวิทยาสตรีโดยกลุ่มผู้หญิงเอง และให้มีการปรับกรอบ ความคิดเพื่อพัฒนาการศึกษาเกี่ยวกับสตรี

จากจุดเปลี่ยนดังกล่าวนี้ จึงทำให้สังคมวิทยาเป็นศาสตร์ที่พร้อมจะศึกษาหา คำอธิบายประเด็นของความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ โดยผ่านมุมมองและมโนทัศน์ทางสังคม วิทยา ฉะนั้น สังคมวิทยาสตรีจึงเป็นวิชาที่เกิดขึ้นเพื่อสตรี แต่ไม่ใช่เป็นเพียงการศึกษา เกี่ยวกับสตรีเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่ท้าทายและต้องเผชิญกับแรงเสียดทานจากเพศชายที่เคยเป็น เพศที่ทรงอำนาจในสังคมมาตลอดด้วยมโนทัศน์ต่างๆ ทางสังคมวิทยานับจากเรื่องโครงสร้าง ทางสังคมอันประกอบด้วย บทบาท สถานภาพ บรรทัดฐาน วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งล้วน เป็นประโยชน์ที่จะอธิบาย วิเคราะห์ เรื่องราวของสตรีในสังคมได้อย่างชัดเจน เพื่อเกิดการ ยอมรับและเกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างชายและหญิง ซึ่งต่างก็จะขับเคลื่อนสังคมให้ ดำเนินต่อไป บนพื้นฐานของความเท่าเทียม โอกาสและสถานภาพของสตรีที่ดีกว่าที่ผ่านมา